

- ¹ *Peta zemaljska konferencija*, Beograd 1980, str. 41 i 42.
- ² *Isto*, str. 157 — 167.
- ³ Josip Broz Tito, *Četiri decenije na čelu Partije*, „Narodna armija”. Beograd 1977, str. 61.
- ⁴ *Isto*, str. 66.
- ⁵ *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije 1941 — 1945 (ubuduće: Zbornik)*, tom II, knj. 2, str. 9, 19, 20 i 21.
- ⁶ Josip Broz Tito, *Četiri decenije na čelu Partije*, str. 67.
- ⁷ Grupa autora, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941 — 1945 (ubuduće: ORNJ)*, Beograd 1957, knj. 1 (drugo izdanje), str. 41 — 51; *Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije (ubuduće: Hronologija)*, Beograd 1964, str. 53.
- ⁸ *Ilegalne akcije u gradovima*, Beograd 1963.
- ⁹ *Zbornik*, tom XIII, knj. 1, str. 108 — 112.
- ¹⁰ *Isto*, str. 233.
- ¹¹ *Organizacija obaveštajne službe i službe bezbednosti u NOR-u 1941. i 1942. godine*, Školski centar bezbednosti DSNO, Beograd 1961, str. 11.
- ¹² *Zbornik*, tom III, knj. 1, str. 24.
- ¹³ *ORNJ*, knj. 1 (drugo izdanje), str. 74 — 80; *Zbornik*, tom XIII, knj. 1, str. 157 — 160 i 190 — 192.
- ¹⁴ Josip Broz Tito, *Sabrana djela*, Beograd 1977, tom 7, str. 261 — 274.
- ¹⁵ Josip Broz Tito, *Četiri decenije na čelu Partije*, str. 71.
- ¹⁶ *Zbornik*, tom II, knj. 1, str. 12.
- ¹⁷ *Isto*, tom VI, knj. 1, str. 45 — 46; *Zaštita slovenskega naroda, nejkova narodnoosvobodilnega boja in revolucije*, Katalog razstave ob 35. obletnici ustanovitve Varnostnoobveščevalne službe Osvobodilne fronte in Narodne zaščite, Ljubljana, 1976; *Varnost*, Glasilo delavcev v organih za notranje zadeve SR Slovenije, 1976, br. 11 i 12 (posvećen 35. godišnjici osnivanja VOS-a); *Organizacija obaveštajne službe i službe bezbednosti u NOR-u 1941. i 1942. godine*, str. 19 i 20; *Oslobodilačka borba naroda Jugoslavije kao opštenarodni rat i socijalistička revolucija*, Beograd 1977, knj. 1, str. 306.
- ¹⁸ *Isto*.
- ¹⁹ *Dokumenti o Varnostnoobveščevalni službi OF, Narodni zaštitni in pravosudju 1941 — 1945*, Republiški sekretariat za notranje zadeve SR Slovenije (dalje Dokumenti o VOS i NZ), Ljubljana 1976, dok. br. 2 i 4; *Zbornik*, tom VI knj. 1, str. 71 — 72 i 118 — 119.
- ²⁰ *Zbornik*, tom II, knj. 3, str. 275 i 276.
- ²¹ *Hronologija*, str. 95.
- ²² *Zbornik*, tom II, knj. 1, str. 55.
- ²³ *Isto*, tom VI, knj. 1, str. 99 — 100 *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 3.

²⁴ *Isto*, tom VI, knj. 1, 118 — 119; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 4.

²⁵ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 14.

²⁶ *Isto*, br. 20; *Zbornik*, tom VI, knj. 2, str. 137—142.

²⁷ *Zaščita slovenskega naroda, njegovega narodnoosvobodilnega boja in revolucije*, str. 7.

²⁸ *Zbornik*, tom II, knj. 1, str. 87.

M *Isto*, tom I, knj. 1, str. 195.

³⁰ *Isto*, tom IV, knj. 2, str. 106.

³¹ *Isto*, tom III, knj. 1, str. 80. Sličnu direktivu uputio je PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak Okružnom komitetu KPJ za Podgoricu, gde je izričito stavljeno do znanja da se pri štabovima bataljona NOP odreda obavezno odrede obaveštajni oficiri. (*Isto* str. 117).

³² *Isto*.

³³ *Isto*, tom II, knj. 2, str. 74—77.

³⁴ *Isto*, str. 71 — 74.

³⁵ *Isto*, tom V, knj. 2, str. 264.

³⁶ AVII, 1708, reg. br. 7—2.

³⁷ *Zbornik*, tom II, knj. 2, str. 412; *ORNJ*, str. 182 i 183.

³⁸ *Isto*, tom III, knj. 3, str. 155 — 158; AVII, k. 5, reg. br. 39-1.

³⁹ *Isto*, tom III, knj. 3, str. 99.

» *ORNJ*, knj. 1, str. 119 — 205.

⁴¹ *Zbornik*, tom II, knj. 4, str. 22.

⁴² *Isto*, tom VII, knj. 1, str. 89 — 92.

⁴³ *Isto*, tom IV, knj. 6, str. 55 — 58.

⁴⁴ *Isto*, tom VI, knj. 3, str. 301 — 304.

⁴⁵ *Isto*, tom II, knj. 6, str. 84 — 88.

⁴⁶ *Isto*, tom II, knj. 6, str. 322 — 327 i 349 — 350.

⁴⁷ Josip Broz Tito, Iz govora maršala Tita 21. decembra 1976. prilikom njegovog proglašenja za prvog doktora vojnih nauka u Centru vojnih škola u Beogradu, Vojnoistorijski glasnik (ubuduće: VIG), br. 3/1976.

⁴⁸ *Isto*, tom II, knj. 1, str. 200.

⁴⁹ *Isto*, knj. 6, str. 460 — 470; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 45 i 46.

⁵⁰ Glavni štab NOV i PO Hrvatske primio je naređenje sa Uputom za obaveštajnu službu 11. decembra 1942 (AVII, k. 103 A, reg. br. 24-7), dok je 6. istočnobosanska brigada, koja se nalazila neposredno pod komandom Vrhovnog štaba, primila Uput za obaveštajnu službu tek 7. februara 1943, tj. sa zakašnjenjem od dva meseca (AVII, k. 11, reg. br. 44-2).

⁵¹ Vlado Strugar, *Rat i revolucija naroda Jugoslavije*, Beograd 1962, str. 357 — 424.

⁵² Među brojnim znanim i neznanim obaveštajcima i obaveštajnim oficirima poginuli su u NOR-u narodni heroji: komandant bataljona VOS-a Grajzer Franca Albin, Grubor Petar, obaveštajni oficir GS NOV i PO Hrvatske, Marinković Jovan, obaveštajni oficir 6. korpusa NOVJ, i Ravbar Stefana Franc Vitez, član kolegijuma VOS-a. Među poginulima su se nalazili i Bauk Dušan, obaveštajni oficir 10. krajiške brigade, Bečiri Sejde Šefikija, Dasović Nikole Ivan, obaveštajac ROC-a za Otočac, Ejper Ernesta Ernest, član VOS-a Ljubljani, Gmajnički Josipa Slavko, šef ROC-a za Bjelovar, Ivanović Mrgud, obaveštajni oficir primorske operativne grupe 2. korpusa NOVJ, Kraljević Ante, šef Obaveštajnog centra 11. divizije, Majder Faniik Vladimir Kurt, šef Glavnog obaveštajnog centra za Hrvatsku, član KPJ od 1926. i španski borac, Muhin Jo-

zefa Dušan, rukovodilac VOS-a u Trstu i brojni drugi. *Zbornik*, tom II, knj. 2, str. 42, tom IV, knj. 1, str. 45 i knj. 9, str. 290, tom III, knj. 7, str. 242; *Pali nepobeđeni 1944 — 1964*, Beograd 1965.

⁵³ AVII, k. 103-A, reg. br. 2—7.

⁵⁴ *Isto*, k. 407-A, reg. br. 3—1; *Jefto Sašić, Obaveštajna služba i služba bezbednosti u narodnooslobodilačkom ratu*, „Narodna milicija” (časopis), br. 7—8, 1961.

⁵⁵ *Zbornik*, tom VIII, knj. 1, str. 14 i 15; tom II, knj. 7, str. 129 i 130.

⁵⁶ AVII, k. 103-A, reg. br. 24-7 (vid. prilog br. 5).

⁵⁷ *Zbornik*, tom II, knj. 7, str. 369.

⁵⁸ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 54

⁵⁹ *Isto*, br. 55, *Zbornik*, tom VI, knj. 5, str. 144 — 149.

«i *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 56.

⁶¹ *Isto*, br. 66; *Zbornik*, tom VI, knj. 11, str. 182 — 184.

⁶² Ta celokupna reorganizacija izvršena je na osnovu specijalnog naređenja br. 3 nemačke Vrhovne komande Vermahta od 7. avgusta 1943. prema Hitlerovoj direktivi br. 48 od 26. jula iste godine. Komanda Jugoistoka se nazivala i po zvanju njenog komandanta — Komandant Jugoistoka istovremeno i Komanda Grupe armija „F” (Oberbefehlshaber Suedost/zugleich Oberkommandoheerassgruppe „F”). Vid. Fritze von Siegler, *Die Hoeheren Dienststelle der Deutschen Wehrmacht 1933—1945*, Instituts fuer Zeitgeschichte, München, 1953, str. 37 i 151; *Zbornik*, tom XII, knj. 3, str. 472 — 477, 484 — 485 i 487 — 489.

⁶³ Pavle Pekić, objavljeni intervju u *Borbi* od 12. maja 1954, Jefto Sašić, n. č.

⁶⁴ Prvi broj Informativnog biltena, kako ga je nazivao Glavni štab NOV i PO Hrvatske prema njegovoj odluci od 1. juna 1943, izdao je taj Štab 1. jula 1943 — (AVII, mikrofilm CKKP Hrvatske, r. 3, s. 265 — 273; AVII, k. 107, reg. br. 2—1/4.

⁶⁵ AVII, k. 420, reg. br. 17—12.

⁶⁶ Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1/1, str. 1—4.

⁶⁷ *Zbornik*, tom XII, knj. 1, str. 355 — 356, 375 — 376, 381 — 382, 390 — 396, 400—404 i 413—414; ORNJ, knj. 1, str. 525—530.

⁶⁸ ORNJ, knj. 1, str. 530; Vlado Strugar, *n.d.*, str. 391 — 424.

⁶⁹ Iz govora mašala Tita od 21. decembra 1976. prilikom njegovog proglašenja za prvog doktora vojnih nauka u Centru visokih vojnih škola u Beogradu (VIG, br. 3/1976).

⁷⁰ *Isto*.

⁷¹ Telegram generala Henri Mejtland Vilsona (Henry Maitland Wilson) o upućivanju brigadira Maklejna na položaj svih savezničkih misija pri Vrhovnom štabu NOV i POJ — AVII, k. 10, reg. br. 53-2; *Hronologija*, str. 469.

⁷² Josip Broz Tito, *O Partiji i ulozi komunista*, knj. četvrta, Beograd 1984; str. 214.

⁷³ AVII, k. 211, reg. br. 5—3.

⁷⁴ *Isto*, mikrofilm Vojvodina, r. 1, s. 69—74.

⁷⁵ Do formiranja Operativnog štaba NOV i PO za Vojvodinu odlukom Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od maja 1943, i formiranja Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. jula iste godine (*Hronologija*, str. 484 i 405), područje Srema bilo je u nadležnosti 3. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, pa su sremske jedinice primile više naređenja i instrukcije od pomenute zone a ;među njima i direktno-

ve za organizaciju obaveštajne službe. Formiranjem Operativnog odnosno Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine ti su dokumenti preuzeti i GS NOV ih je koristio za izradu pomenutog uputstva od 28. avgusta 1943, što je istaknuto i u obaveštajnom izveštaju GS NOV i POV od 2. decembra iste godine.

⁷⁶ U listu „*Vjesnik*“ od 26. i 27. srpnja 1974. na str. 9 objavljen je intervju dr Vladimira Bakarića, člana Predsedništva SFRJ i SKJ u kome je sem ostalog rekao i ovo:

„U Hrvatskoj smo masovno počeli revoluciju sa Srbima. Doduše, počeli smo s Hrvatima, ali u relativno malim razmjerama. Prvi partizanski odredi bili su hrvatski. Ne samo seljački. Postojao je barem još jedan hrvatski partizanski odred prije masovnog ustanka Srba.

Sto se, međutim, pokazalo? Pokazalo se da smo Srbe morali pokrenuti, jer bi ih bili uništili. I zbog toga ih je bilo lakše masovno pokrenuti nego Hrvate. Hrvate smo u to vrijeme samo masovno pokrenuli u Primorju. Međutim primorje nema sela. To su gradići na moru. A slobodni teritorij je bila šuma, ne selo. Zbog toga njihove akcije nisu bile tako značajne.

To je bio početak i to je stvorilo dojam da su Hrvati kasnili. Kasnije, kada smo razvili revoluciju — a razvili smo je u toku 1942. godine — mi smo u Hrvatskoj imali najžešći građanski rat. Osim dijela Crne Gore, nitko u Jugoslaviji nije imao tako žestok građanski rat što smo ga imali mi u Hrvatskoj.

Prema tome, nije točno da hrvatski narod nije bio uz nas. Ali nije točno ni to da je bilo gdje i bilo koji narod bio listom uz nas od samog početka. Svagdje se Partija izborila za većinu, i to ogromnu većinu. Negdje uz veće žrtve, negdje uz manje. To — razumije se — vrijedi i za Hrvatsku.”

⁷⁷ AVII, mikrofilm Vojvodina, r. 1, pr. br. 69—74. Vid. i prilog br. 4.

⁷⁸ Isto, k. 211, reg. br. 5—3.

⁷⁹ Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1/1, str. 5—10.

⁸⁰ Isto, M-I-1/1, str. 26—28.

⁸¹ *Zbonik*, tom. VI, knj. 11, str. 191—192. *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 66.

⁸² AVII, mikrofilm Ljubljana, r. 29, s. 163—165.

⁸³ Isto, s. 159—161.

⁸⁴ Isto, s. 171.

⁸⁵ Isto, k. 114, reg. br. 22-1/4.

⁸⁶ *Drugi svetski rat*, Beograd 1976, str. 51—94.

⁸⁷ Konferencija u Teheranu održana je od 28. novembra do 1. decembra 1943. Na njoj su, pored pomenute odluke o ukazivanju pomoći NOVJ, donete i odluke o otvaranju drugog fronta u Normandiji (operacija *Overlord*) i iskrcavanju u južnoj Francuskoj — operacija *Dragun* — *Dragoon* (*Hronologija*, str. 594; Milovan Dželebdžić, *Pregled važnijih tajnih angloameričkih planova i savezničkih konferencija u drugom svetskom ratu*, Vojnoistorijski glasnik, br. 3, 1970).

⁸⁸ Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1/1, str. 26—28 (vid. prilog br. 7).

⁸⁹ Isto, str. 29—30.

⁹⁰ AVII, k. 1292, reg. br. 14—3.

⁹¹ Isto, k. 114-A, reg. br. 14—6.

⁹² Isto, k. 458-A reg. br. 38—3.

⁹³ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 76, 78, 79, 80, 81 i 82.

⁹⁴ Isto, k. 24, reg. br. 57—1.

⁹⁵ Isto, reg. br. 21—2.

⁹⁶ * Zbornik, tom II, knj. 15, str. 117—120.

⁹⁷ Isto, str. 121—130.

⁹⁸ AVII, k. 1701, reg. br. 4—4: naređenje Štaba Sarajevske oblasti od 4. septembra 1941. potčinjenim jedinicama za organizaciju službe obaveštenja (Zbornik, tom IV, knj. 1, str. 197).

⁹⁹ Isto, k. 1701, reg. br. 3—1: obaveštenje Glavnog štaba NOPO Bosne i Hercegovine od 19. oktobra 1941. za organizaciju obaveštajne službe. (Zbornik tom. IV, knj. 2, str. 106).

¹⁰⁰ J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 7, str. 151: Uputstvo kako se osvaja i oslobađa naseljeno mjesto.

¹⁰¹ Zbornik, tom V, knj. 2, str. 263—265 (vid. prilog br. 2).

¹⁰² Izvori za istoriju SKJ (Dokumenti centralnih organa KPJ i Revolucija 1941 — 1945 (ubuduće: *Izvori za istoriju SKJ*), knj. 4, str. 371.

¹⁰³ Zbornik, tom III, taj. 3, str. 155—158.

¹⁰⁴ AVII, k. 1705, reg. br. 27—4.

¹⁰⁵ Zbornik, tom VI, knj. 3, 301—304.

¹⁰⁶ AVII, k. 103-A, reg. br. 4—7.

¹⁰⁷ Isto, k. 1482, reg. br. 5—4.

¹⁰⁸ Isto, ik. 1490-A, reg. br. 21—4.

¹⁰⁹ Isto, ik. 123, reg. br. 20—1.

¹¹⁰ Isto, k. 103-A, reg. br. 2—7.

¹¹¹ Isto, k. 103-A, reg. br. 24—7 (vid. prilog br. 5).

¹¹² Isto, k. 420, reg. br. 22-1/10, k. 1484, reg. br. 2—5 i mikrofilm CK KP Hrvatske, r. 6, s. 139—141.

¹¹³ Isto, ik. 107, reg. br. 2—4 i k. 106-B, reg. br. 23-1/1.

¹¹⁴ Zbornik, tom IV, knj. 9, str. 225 i 226.

¹¹⁵ Isto, tom VI, knj. 5, str. 144—149 i knj. 11, str. 191—192.

¹¹⁶ AVII, k. 11, reg. br. 44—2.

¹¹⁷ Isto, k. 211, reg. br. 5-1/3.

¹¹⁸ Zbornik, tom I, taj. 20, str. 311—320 i tom IX, knj. 1, str. 158—161.

¹¹⁹ Isto, tom VII, knj. 1, str. 225. U vezi organizacije obaveštajne službe na operativnom području Glavnog štaba NOV i PO Makedonije treba istaći (a to isto važi i za Glavni štab NOV i PO Srbije) da tako reći nema većih dokumenata koji o tome nešto više govore. Međutim, vidljivo je da su obe komponente obaveštajne delatnosti: ofanzivna i defanzivna bile prisutne na makedonskom tlu i da su u celokupnoj obaveštajnoj delatnosti glavni nosioci bili partijski forumi i vojna rukovodstva putem stvorenih mreža, obaveštajnih punktova i ubačenih ljudi odanih NOP-u, u celokupan kvislinški i bugarski okupacioni aparat. (Bane Čadikovski, *Osvrt na stvaranje i razvoj službe bezbednosti u Makedoniji kao funkciji NOB-e*, časopis „13. maj", br. 1/1975).

¹²⁰ Zbornik, tom II, knj. 10, str. 299—302.

¹²¹ AVII, k. 107, reg. br. 2-1/4.

¹²² Isto, k. 457-A, reg. br. 2-1 (Zbornik, tom IV, knj. 14, str. 19—21).

¹²³ Isto, ik. 457, reg. br. 13-1/12.

¹²⁴ Isto, k. 457, reg. br. 39-1/11; Zbornik, tom. II, knj. 10, str. 293—296.

¹²⁵ AVII, k. 107, reg. br. 2-1/4.

¹²⁶ Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1/1, str. 1—4.

¹²⁷ Hronologija, str. 542 i 594.

¹²⁸ AVII, k. 391-A, reg. br. 10-1/8.

¹²⁹ Isto, k. 185, reg. br. 22—3.

¹³⁰ Isto, mikrofilm CK KP Hrvatske, r. 3, s. 430—431.

¹³¹ Isto, k. 114, reg. tor. 22-1/4.

¹³² Isto, mikrofilm Ljubljana, r. 102, s. 175—187.

¹³³ Isto, mikrofilm Ljubljana, r. 13, s. 245—246.

IM *Zbornik*, tom VI, knj. 5, str. 144—149; AVII, mikrofilm Ljubljana, r. 29, s. 209—214.

¹³⁵ AVII, k. 1292, reg. br. 14—3.

¹³⁶ *ORNJ*, knj. 2 (drugo izdanje), str. 330—342; Petar Višnjić, *Operacija za oslobođenje Srbije 1944*, Beograd 1972, str. 7—36; Todor Radošević, *Ofanziva za oslobođenje Dalmacije*, Beograd 1965, str. 9—41.

¹³⁷ AVII, k. 114-A, reg. br. 14—6 i k. 407, reg. br. 3—1.

¹³⁸ AVII, k. 111, reg. br. 9—2.

¹³⁹ Aleksandar Bakić, *O radu obaveštajnog odeljenja 3. armije*, Vojno delo, Beograd 1954, br. 1, str. 67, AVII, k. 104-A, reg. br. 9—1, k. 715-A, reg. br. 2—3 i 4—3, mikrofilm Ljubljana, r. 74, s. 58 i CK KP Hrvatska, r. 5, s. 768. mo *Zbornik*, tom V, knj. 2, str. 263—265 (vid. prilog br. 2).

!« Isto, tom I, knj. 6, str. 135—139, tom III, knj. 1, str. 50—57, tom VI, knj. 2, 169—172 i AVII, k. 516-A, reg. br. 17—3; Centralni arhiv KOS-a MNO, br. M-I-1, 1/1, str. 5—10.

¹⁴² Kapetan NOVJ Smajil Ibrahimbegović Smajo vršio je vrlo odgovorne funkcije, pa je bio i šef Pomoćnog obaveštajnog centra za Kozaru. Zavrbovan je od Gestapoa krajem 1941. i početkom 1942, kada je bio uhapšen s grupom naprednih omladinaca u Bosanskom Novom. Ubrzo je potom pušten i dobio je konspirativan špijunski naziv „Rudi”. Otkriven je sasvim slučajno na neuobičajan način: grupa dečaka početkom leta 1944. našla su oglodanu golubiju nožicu (verovatno je golub-pismonoša kojim se služio Smajo u prenošenju izveštaja bio plen neke ptice-grabljivice) na kojoj se nalazila mala aluminijumska epruveta. Deca su epruvetu predala jednom oficiru Ozne koji je stalno boravio na tom terenu. Kada je epruveta otvorena, u njoj se nalazio kompletan špijunski izveštaj o rasporedu partizanskih snaga na relaciji Prijedor — Sanski Most i detaljan opis postavljenih mina na mostu u Sanskom Mostu. Posle dužih konsultacija s najvišim vojno-političkim rukovodstvom, došlo se do zaključka, da je taj špijun mogao biti samo Smajo. Uhapšen je u Sanici i sve je priznao. Pokušao je čak iz zatvora da pobegne, ali je u tome osujećen. Streljan je kao izdajnik (iz pisma druga Uglješe Danilovića, tada načelnik Ozne za BiH, i Žurada Pavića Vase, oficira Ozne, učesnika u celoj akciji — pismo kod autora).

¹⁴³ AVII, k. 1131, reg. br. 23-1/9.

¹⁴⁴ Isto k. 1891-1, reg. br. 12-2/4. O tome vidi i VII, mikrofilm Ljubljana, r. 29, s. 195—198: informacija Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o gubicima, tretmanu i podizanju autoriteta obaveštajnih kadrova.

¹⁴⁵ Isto, k. 715-A, reg. br. 4—3.

¹⁴⁶ Centralni arhiv KOS-a MNO, br. M-I-1, 1/1, str. 5¹⁰. U ovom dokumentu je interesantno i to što se politička obaveštajna, odnosno kontraobaveštajna služba naziva vojnoobaveštajnom službom, pa prema tome je i rukovodeći organ po tome pitanju u GS- NOV i POH — Vojnoobaveštajna sekcija.

¹⁴⁷ *Zbornik*, tom V, knj. 2, str. 263—265; AVII, k. 457-A, reg. br. 2-4/1.

¹⁴⁸ Centralni arhiv KOS-a MNO, br. M-I-1, 1/1, str. 5—10; AVII, k. 1468, reg. br. 48-5 i k. 460-A, reg. br. 15-11.

¹⁴⁹ *Zbornik*, tom II, knj. 6, str. 460—467; AVII, k. 1468, reg. br. 48—5.

¹⁵⁰ AVII, k. 103-A, reg. br. 1—9, k. 107, reg. br. 9-1/2 i reg. br. 33-1/2, i k. 1468, reg. br. 48—5.

ISI u vezi s poverenicima potrebno je dati još jednu napomenu posvećenu poverenicima pomoćnih obaveštajnih centara za Hrvatsko primorje, Gorski Kotar i Istru, te Srednju Dalmaciju. Ti brojni poverenici pod pseudonimom: Mijat, Amzo, Josip, Pajo, Stevo, Bepo, Grga, Danko, Saša, itd. dostavili su čitav niz izveštaja u kojima je razotkrivena neprijateljska delatnost HSS-a, veze Intelidžens servisa, četnika sa okupatorom i svih vodećih protivnika NOP-a. Opširnije o tome vid. AVII, k. reg. br. 15—5, k. 107-A, reg. br. 9—2 i 31—3, k. 1491, reg. br. 22—5, mikrofilm CK KP Hrvatske, r. 9, s. 312, 452—455 i 665—670.

¹⁵² U izveštaju Štaba Požarevačkog NOP odreda „Veljko Dugošević” 11. februara 1943. Glavnom štabu NOV i PO Srbije pored ostalog piše:

„Naša obaveštajna služba je veoma slaba. Mi malte nemamo nikakve veze sa vojnicima u neprijateljskim redovima. Nastojaćemo da tu slabost otklonimo” *Zbornik*, tom I, knj. 20, str. 316)

¹⁵³ Jedan od najpoznatijih saradnika i obaveštajaca NOP-a koji se prihvatio saradnje za VOS od prvih dana ustanka bio je dr Vladimir Kante, doktor pravnih nauka. Pre rata je bio šef političkog odeljenja ljubljanske policije, a 1941 — savetnik policijski pri Ljubljanskoj kvesturi. Dostavljao je obaveštajne izveštaje pod pseudonimom „Lia” i „Filister”. Posle kapitulacije Italije 8. septembra 1943. ostaje i dalje u policijskoj službi nemačkog okupatora. Otkriven je januara 1945. od strane Gestapoa. U toku istrage držao se junački, nikoga nije odao. Viši vojni sud SS osudio ga je 24. marta 1945. na smrt i obesio u dvorištu ljubljanske policije u prisustvu višeg SS i komandanta policije SS grupen-firera (general-lajtnanta) Ervina Rezenera.

¹⁵⁴ *Zbornik*, tom V, knj. 1, str. 58—61 i 158—161 tom. I, knj. str. 92—100 i knj. 3, str. 36—38.; AVII, k. 1999, reg. br. 9—1.

¹⁵⁵ Bane Čadikovski, n. č.

¹⁵⁶ AVII, k. 103-A, reg. br. 4—7.

¹⁵⁷ Isto, k. 107, reg. br. 9-1/2.

¹⁵⁸ *Zagreb 1944 — 1945*, Duško Doder, n. č.

¹⁵⁹ *Zbornik*, tom V, knj. 22, str. 487.

¹⁶⁰ AVII, k. 107-A, reg. br. 28—13.

¹⁶¹ Vladimir Nikšić, *Partizanski obaveštajci u neprijateljskoj vojsci*, „Narodna armija”, 3. septembar 1964, str. 10.

¹⁶² AVII, k. 107, reg. br. 2-1/4.

U organizaciji obaveštajne mreže u redovima neprijatelja potrebno je istaći da je to bilo uspešno sprovedeno ne samo na području Glavnog štaba NOV i PO Slovenije preko VOS-a, već su i obaveštajni organi na operativnom području Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske takođe imali dosta uspeha u vrbovanju saradnika u redovima domobranskih jedinica. Potrebno je istaći sledeće primere:

Vladimir Popović u svome izveštaju CK KPJ iz decembra 1944. napisao je pored ostalog, sledeće:

„Prije 5 dana je obješen Stjepan Neuberger, p. pukom. hrv. vojske, zbog veleizdaje. Mi smo sa njim održavali kontakt. Kroz sve vrijeme do stratišta držao se vrlo hrabro” (*Zbornik*, tom II, knj. 2, str. 137).

U izveštaju Operativnog štaba Borbene grupe „Bader” o rezultatima operacije „Trio-Rogatica” (druga neprijateljska ofanziva) kaže se da su se „Cr-

nogorske komunističke brigade[...] povukle prema jugu, očigledno o predstojećim događajima obavestene od hrvatskih oficira" (*Zbornik*, tom XII, knj. 2, str. 384).

Pukovnik JNA Ljudevit Gerl, kao domobranski oficir, dostavljao je do maja 1944. obavestajne izveštaje iz najviših ustaško-domobranskih štabova iz Zagreba i Sarajeva. On je organizovao prebacivanje dr Ivana Ribara na slobodnu teritoriju, kao i kretanje Svetozara Vukmanovića Tempa i Ive Lole Ribara iz Zagreba u Zemun 1942. Izveštaje je dostavljao pod pseudonimom „Petrić”. Vezu s njim je uspostavio glavni organizator obavestajne mreže na operativnom području Glavnog štaba Hrvatske Ivan Krajačić Stevo (Milorad Madić, *U uniformi neprijateljske vojske*. Narodna armija, 9. maj 1957, str. 6).

Pored brojnih drugih veza, Krajačić je uspostavio vezu i s jednim od vrhunskih nemačkih obavestajaca inž. Hansom Otom (Hans Ott). O tome vid. Arhiv CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/715; izveštaj Ivana Krajačića Steve od 25. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o informacijama koje je dobio na sastancima sa inž. Otom).

¹⁶³ AVII, k. 1999, reg. br. 9—1.

im *Zbornik*, tom IV, knj. 3, str. 181—184, 192—194 i 209—211 i knj. 4, str. 212—214.

¹⁶⁵ AVII, mikrofilm CK KP Hrvatska, r. 6, s. 137—138.

¹⁶⁶ <> *Zbornik*, tom V, knj. 13, str. 257 i 258.

¹⁶⁷ Centralni arhiv KOS-a MNO, br. M-I-1/1, str. 1-4.

¹⁶⁸ AVII, mikrofilm Vojvodina, r. 1, s. 113—114 *Zbornik*, tom. I, knj. 20, str. 399—402).

¹⁶⁹ AVII, k. 457-A, reg. br. 35-1/2.

TM *Zbornik*, tom II, knj. 6, str. 460—467 (vid. prilog, br. 4).

¹⁷¹ AVII, k. 106-B, reg. br. 23-1/1, k. 107, reg. br. 2-1/4.

¹⁷² Isto, k. 1490-A, reg. br. 21-1/4.

¹⁷³ O obavestajnim centrima vid. AVII, k. 107-B, reg. br. 3-1/2, k. 420, reg. br. 22—10 i k. 767-A, reg. br. 16—2.

¹⁷⁴ AVII, k. 1490-A, reg. br. 21-1/4.

¹⁷⁵ Isto, k. 114-A, reg. br. 14—6.

¹⁷⁶ *Zbornik*, tom. I, knj. 2, str. 57.

¹⁷⁷ Isto, str. 240.

¹⁷⁸ Isto, knj. 3, str. 192.

¹⁷⁹ Isto, knj. 2, str. 245—247 i knj. 3, str. 194—197.

¹⁸⁰ Isto, tom V, knj. 30, str. 259—263.

¹⁸¹ Arhiv CK SKJ, Fond KPJ, br. 1942/424.

¹⁸² *Zbornik*, tom II, knj. 9, str. 345—348.

¹⁸³ AVII, k. 457-A, reg. br. 35-1/2.

¹⁸⁴ Isto, mikrofilm Ljubljana, r. 29, s. 202-204.

¹⁸⁵ Isto, k. 1761, reg. br. 26—4: zapisnik sa konferencije okružnih opunomoćenika OZNE Vojne oblasti 5. korpusa održane od 22. do 24. marta 1944.

TM *Zbornik*, tom II, knj. I (Bilten), str. 11 i 12.

¹⁸⁷ Isto, tom III, taj. 1, str. 24.

¹⁸⁸ Isto, tom IV, knj. 1, str. 43.

¹⁸⁹ AVII, k. 1701, reg. br. 3—1 (*Zbornik*, tom IV, knj. 2, str. 106).

¹⁹⁰ *Zbornik*, tom V, knj. 2, str. 83.

¹⁹¹ UNS-a nije imala neke osobite tradicije, bez obzira što je poglavnik NDH Ante Pavelić još u predratnom periodu imao doušničku mrežu koja ga je obavestavala o događajima u zemlji, dok se on nalazio u inostranstvu. Ti prvi

ustaški obaveštajci bili su okupljeni oko raznih udruženja i kubova, kao što je bio i jedan klub po imenu „Odojak“, u Petrinjskoj ulici u Zagrebu. Međutim, kada je 10. aprila 1941. izvršeno proglašenje u Zagrebu kvislinške tvorevine Nezavisne Države Hrvatske, pristupilo se, uz pomoć već postojećeg žandarmarijskog i policijskog aparata, formiranju odgovarajuće policijske bezbednosne organizacije u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. U resoru pomenutog ministarstva nalazilo se Državno tajništvo Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnosti. Ta institucija otpočinje da radi potpuno nezavisno i preko glavnog ravnateljstva povezana je neposredno sa ministrom unutrašnjih poslova. Prvi glavni ravnatelj je bio Eugen Kvaternik Dido, sin Paveličevog zamenika maršala i ministra vojske Slavka Kvaternika. Kvaternik je rukovodio preko svojih poverenika, kao što su bili poznati zločinci Erih Lisak i Bošo Cerovski. Ovaj drugi je osnovao i prvo Ustaško redarstvo u Zagrebu. Odmah potom je osnovana i UNS-a. Nakon osnivanja UNS-e, Ustaško redarstvo i njegova povereništva su ukinuta, a sve prerogative je preuzela UNS-a, pod neposrednim Kvaternikovim rukovodstvom, koji je kasnije, krajem 1942, smenjen s tog položaja. Pre smenjivanja, Kvaternik (Dido) je 1942. osnovao tri zaštitna redarstva i to za šire područje župe Prigorje sa sedištem u Zagrebu, za šire područje žuke Banjaluka sa sedištem u Banjaluci i za šire područje Sarajeva, sa sedištem u Sarajevu. Zaštitna područja imala su političku vlast i zadatak organizacije obaveštajne i kontraobaveštajne službe. Zbog velikog terora nad stanovništvom, ustaška redarstva su formirana s redovnim redarstvima, a UNS-a, odnosno njena centrala spojila se sa Glavnim ravnateljstvom za javni red i sigurnost. Glavno ravnateljstvo je imalo više odjela od kojih je Odjel za javnu sigurnost sa svoja tri odseka: Otsjekom za političko redarstvo, Otsjekom za obaveštajnu službu i Otsjekom za proučavanje pripremnih mera, bio vodeća policijsko-obaveštajna institucija. Otsjek za obaveštajnu službu bio je najrazgranatiji u Ravnateljstvu. Za organizaciju obaveštajnih mreža u svakom gradu su postojala konspirativna obaveštajna povereništva sa po pet lica, a u većim gradovima i više, sa zadatkom organizacije obaveštajne delatnosti, u prvom redu protiv NOP-a. (Arhiv AVII, mikrofilm Udba Zagreb, r. 6, str. 719—722).

¹⁹² To je bio naziv za vojnoobaveštajnu službu Ministarstva oružanih snaga NDH.

i« *Zbornik*, tom. V, knj. 2, str. 157—166.

¹⁹⁴ *Isto*, str. 167.

¹⁹⁵ *Isto*, str. 263—265 (vid. prilog, br. 2).

¹⁹⁶ *Isto*, tom VI, knj. 1, str. 162—164; *Dokumenti o Varnostno-obveščevalnoj službi i Narodnoj zaštiti*; br. 9.

¹⁹⁷ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 14.

¹⁹⁸ *Isto*, br. 15 i 20; *Zbornik*, tom VI, knj. 2, str. 30—31 i 137—142.

¹⁹⁹ AVII, k. 1705, reg. br. 27-1/4.

²⁰⁰ *Isto*, k. 123, reg. br. 20—1.

²⁰¹ Iz govora maršala Tita 21. decembra 1976. prilikom proglašenja za prvog doktora vojnih nauka u Centru visokih vojnih škola u Beogradu (VIG, br. 3/1976).

²⁰² AVII, k. 103-A, reg. br. 2—17. AVII, mikrofilm CK KP Hrvatska, r. 24, s. 781—794 (izveštaj Odseka za zaštitu naroda Slovenije od 5. decembra 1944).

²⁰³ *Zbornik*, tom VI, knj. 5, str. 144—149; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 55.

²⁰⁴ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 54.

²⁰⁵ Isto, br. 56.

²⁰⁶ AVII, k. 11, reg. br. 44—22, k. 211, reg. br. 5—3, k. 391-A, reg. br. 10—8, k. 457-A, reg. br. 2—1.

²⁰⁷ Isto, k. 107, reg. br. 33—2, k. 185, reg. br. 22—3, k. 457-A, reg. br. 2—1, 6—12 i 10—12, k. 391-A, reg. br. 10—8, k. 1474, reg. br. 20—5, mikrofilm CK KP Hrvatske r. 8, s. 759—770 i r. 10, s. 32—37, mikrofilm Vojvodina, r. 1, s. 69—74.

²⁰⁸ Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1, 1/1, str. 5—10.

²⁰⁹ i 2io jz govora maršala Tita 21. decembra 1976. prilikom njegovog proglašenja za prvog doktora vojnih nauka u Centru visokih vojnih škola u Beogradu (VIG, br. 3/1976).

2» Zbornik, tom IX, knj. 1, str. 11.

22 Isto, tom VI, knj. 1, str. 71—72; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 2.

23 Zbornik, tom VI, knj. 1, str. 162—163; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 9.

2M Zbornik, tom I, -knj. 4, str. 42—46.

²¹⁵ Isto, tom V, knj. 2, str. 264.

2W Isto, tom III, knj. 3, str. 97—102.

^{2"} Isto, tom II, knj. 4, str. 21—5.

zw AVII, k. 5, reg. br. 39—1.

²¹⁹ Isto

-> ²²⁰ isto, k. 123, reg. br. 20—1.

²²¹ Zbornik, tom II, knj. 6, 23—27, 7, str. 46—7.

²²² Zbornik, tom I, knj. 2, str. 61—2.

²²³ Zbornik, torn VI, knj. 11, str. 191—2.

²²⁴ Isto, tom VI, knj. 5, str. 146—147; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 55.

²²⁵ *Zaštita slovenskega naroda, njegovega narodnoosvobodilnega boja in revolucije*, str. 7.

²²⁶ AVII, k. 107-B, reg. br. 3—2.

²²⁷ Isto, k. 103-A, reg. br. 24—7 (vid. prilog br. 5).

²²⁸ *Zagreb 1941—1945*, Zagreb 1972, članak Duška Dodera „NOB u Zagrebu od kraja 1944. do oslobođenja", str. 439—456.

²²⁹ AVII, k. 407-A, reg. br. 6—12, k. 457-A, reg. br. 2—1 i 35—2,

²³⁰ Isto, k. 457-A, reg. br. 2—1/1.

²³¹ Isto, k. 457-A, reg. br. 2—4/1 (Prilog uz osnovno Uputstvo o obaveštajnoj službi).

²³² Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1, 1/1, str. 26—28.

²³³ Isto, str. 29—30.

²³⁴ AVII, k. 1891—1, reg. br. 12—2/4.

²³⁵ Isto, mikrofilm Ljubljana, r. 113, s. 372—3.

²³⁶ *Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije* od 9. marta 1945.

²³⁷ Fabijan Trgo, *Oslobođenje Jugoslavije (1944—1945 godine)*, VIG br. 1 1975, str. 25—39.

²³⁸ Zbornik, tom XI, knj. 1, 2, 3. i 4, dok. br. 1.

²³⁹ Centralni arhiv KOS-a, M-I-1/1, str. 42—46.

t- ²⁴⁹ Isto, M-I-1/1, str. 42—46.

²⁴¹ AVII, Fond T-77, r. 882, s. 5630649-50, T-311, r. 188, s. 1021—1155, T-314, r. 564, s. 318—327 i r. 663, s. 793—6 Karei Forte, n. č., *Varnost* (časopis), 1975, br. 11 i 12, *Nemačka obaveštajna služba*, knj. II, str. 127—153, 183—196, 268—284 i 365—384, knj. I, str. 189 i knj. IV, str. 858 Slavko Odić, *Dosije bez imena*, Naprijed, Zagreb 1961, str. 20—21 i *Neostvareni planovi*, Naprijed, Zagreb 1961, str. 149—156 i 166—169.

²⁴² Petar Jovanović, n. č.

²⁴³ AVII, mikrofilm CK KPH, r. 24, s.781—794 i izveštaj II odseka (Pod-
odsek za *ustaštvo*) OZNE Hrvatske od 7. aprila 1945.

²⁴⁴ *Zbornik*, tom II, knj. 1 (Bilten), str. 11—13.

²⁴⁵ *Isto*, str. 35.

²⁴⁶ *Isto*, str. 43.

²⁴⁷ AVII, k. 103-A, 1—9 i 22—1/8, k. 107, reg. br. 33—1/2 i 6—6, k. 114,
reg. br. 3—5, 516-A, reg. br. 36—6, k. 767-A, reg. br. 3—1/2, k. 1131, reg. br.
23—1/9, k. 1474, reg. br. 55—4, k. 1484, reg. br. 47—2, k. 1611, reg. br. 25—17
i k. 1612, reg. br. 27—13; Centralni arhiv KOS-a MNO- br. M-1-1/1, str. 5—10;
Zbornik, tom IV, knj. 1, str. 32.

²⁴⁸ Karei Forte, *Gestapo v boju protiv NOG*, Varnost (časopis), br. 11,
1976, str. 284.

²⁴⁹ *Zbornik*, tom V, knj. 1, str. 226 i knj. 2, str. 58.

²⁵⁰ *Isto*, knj. 4, str. 396.

²⁵¹ AVII, Fond četničkih dokumenata (dalje Fed), k. 210, reg. br. 15—2/1:
izveštaj Steve Damjanovića od 12. jula 1942. ministru vojske, mornarice i vaz-
duhoplovstva u otadžbini Draži Mihailoviću.

²⁵² Arhiv CK SKJ, Fond KPJ, br. 1942/275.

²⁵³ *Zbornik*, tom V, knj. 4, str. 228.

²⁵⁴ *Izvori za istoriju SKJ*, knj. 5, str. 192.

²⁵⁵ AVII, k. 103-A, reg.br. 1—1/9.

²⁵⁶ *Izvori za istoriju SKJ*, knj. 5, str. 403—405.

²⁵⁷ *Zbornik*, tom II, knj. 5, str. 120—121.

²⁵⁸ *Isto*, str. 260—262.

²⁵³ *Isto*, tom IV, knj. 7, str. 52—56.

²⁶⁰ *Isto*, tom I, knj. 2, str. 248—249.

²⁶¹ *Isto*, tom VII, knj. 1, str. 132—135.

²⁶² *Isto*, tom VI, knj. 5, str. 391—392; *Nemačka obaveštajna služba*, knj.
III, dok. tor. 256—61.

²⁶³ *Zbornik*, tom XII, knj. 2, str. 228 i 229. O tome vidi i tom IV, knj. 11.

²⁶⁴ AVII, k. 1486, reg. br. 10—20.

•<> ²⁶⁵ *zbornik*, tom I, knj. 5, str. 133.

²⁶⁶ *Isto*, tom IV, knj. 12, str. 234.

²⁶⁷ vid. nap. 142 u ovoj knjizi.

²⁶⁸ AVII, k. 107, reg. br. 37—5.

²⁶⁹ *Zbornik*, tom IX, knj. 3, str. 898—905. To se desilo iako su se u
svakoj četi nalazila po dva poverenika zadužena za kontrašpijunažu (AVII,
mikrofilm CK KP Hrvatske, br. 3, s. 275—280).

rt!' ²⁷⁰ AVII, k. 420, reg. br. 17—10.

²⁷¹ *Isto*, k. 107, reg. br. 13—5.

i' ²⁷² *Isto*, k. 420, reg. br. 18—10.

y>' ²⁷³ *isto*

²⁷⁴ *Isto*, k. 107-A, reg. br. 18—7. U to vreme je na području Štaba 5.
udarne divizije 1. bosanskog korpusa NOVJ uhvaćeno sedam špijuna, od kojih
su tri bile žene (*Zbornik*, tom IV, knj. 16, str. 204—205).

²⁷⁵ AVII, k. 107-A, reg. br. 18—7.

«: ²⁷⁶ AVII, mikrofilm Udba Zagreb, r. 6, sn. br. 709—714.

²⁷⁷ *Zbornik*, tom I, knj. 5, str. 415—416.

²⁷⁸ AVII, k. 114-C, reg. br. 14—1.

²⁷⁹ *Zbornik*, tom IV, knj. 22, str. 230—236.

²⁸⁰ Arhiv Socijalističke revolucije Vojvodine, br. 512/1944.

²⁸¹ *Zbornik*, tom III, knj. 7, str. 177—178.

²⁸² AVII, Fčd, rk. 19, dok. br. 28—4; Izveštaj obaveštajnog oficira četničke Vrhovne komande Jugoslovenske vojske u otadžbini od 2. septembra 1944.

²⁸³ *Zbornik*, tom IX, knj. 7, str. 128—136.

²⁸⁴ AVII, mikrofilm Udba Zagreb, r. 6, sn. br. 715—718.

²⁸⁵ *Isto*

²⁸⁶ Jedan veoma značajan uspeh, postigla je neprijateljska obaveštajna služba ubistvom Ive Lole Ribara, sekretara SKOJ-a, člana CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ. On je trebalo da poleti sa aerodroma Suhopolje, kod Glamoča, za Italiju u svojstvu šefa vojne misije NOV i POJ kod saveznika. Međutim neposredno pred uzletanje 27. novembra 1943, avion je napadnut od jednog nemačkog izviđačkog aviona i tom prilikom je poginuo od bačene avionske bombe Ivo Lolo Ribar sa još dva engleska oficira i desetarom aerodromske desetine. To je bilo delo neprijateljskih agenata (špijuna) koji su radili za Gestapo (*Zbornik*, tom X, knj. 1, str. 32—34; „Ivo Lola Ribar *ponos pokoljenjima*“, Beograd 1978).

²⁸⁷ *Zbornik*, tom III, knj. 1, str. 40.

²⁸⁸ *Isto*, str. 62.

²⁸⁹ *Isto*, tom I, knj. 2, str. 226—229.

²⁹⁰ *Isto*, tom III, knj. 1, str. 188—190.

²⁹¹ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 7.

²⁹² *Isto*, dok. br. 9; *Zbornik*, tom VI, knj. 1, str. 162—163.

²⁹³ *Zbornik*, tom V, knj. 2, str. 263—265 (vid. prilog br. 2).

²⁹⁴ *Isto*, tom III, knj. 2, str. 24.

²⁹⁵ *Isto*, tom II, knj. 2, str. 106—105, knj. 3, str. 225—233 i 353—357, knj. 4, str. 143 i 337—339; tom III, knj. 2, str. 209—212, knj. 3, str. 7—8 i 34—36, knj. 9, str. 144—148; tom IV, knj. 3, str. 132—136 i 154—155, knj. 4, str. 140—143, knj. 5, str. 26—31, 73—75, 190—191 i 356—357; tom IX, knj. 1, str. 315—318; ORNJ, knj. 1, str. 145, 146, 179, 201 i 239; Hromologija, str. 194, 247, 248, 262 i 263; Branko Latas/Milovan Dželebdžić, *Četnički pokret Draže Mihailovića*, Beograd 1979, str. 137—146.

26 Formirani su 1, 2. i 3. istočnobosanski udarni bataljon, 1. hercegovački udarni bataljon, 1, 2, 3. i 4. udarni bataljon Durmitorskog NOP odreda, 1. slovenački proletarski udarni bataljon „Tone Tomšić“ i drugi (*Hronologija*, str. 195, 228, 229, 248, 249, 250 i 293).

²⁹⁷ *Zbornik*, tom I, knj. 19, str. 32—34. , , «

²⁹⁸ AVII, k. 5, reg. br. 39—1/1.

²⁹⁹ *Zbornik*, tom IV, knj. 5, str. 50. - >

³⁰⁰ AVII, k. 103-A, reg. br. 1—9, mikrofilm CK KPH. r. 1, s. 617—620 i r. 9, s. 106—107.

³⁰¹ *Zbornik*, tom II, knj. 3, str. 345—246 i knj. 4, str. 26—28; tom III, knj. 3, str. 370—371 i tom IV, knj. 4, str. 257—259; Arhiv CK SKJ, Fond CK KPJ, br. 1942/999.

³⁰² *Isto*, tom IV, knj. 7, str. 8—11.

³⁰³ *Isto*, tom V, knj. 8, str. 8.

³⁰⁴ *Isto*, knj. 30, str. 461.

³⁰⁵ *Isto*, tom VII, knj. 1, str. 138. O tim kontračetama i specijalnom odred u izveštaju skopskog oblasnog policijskog načelnika od 23. jula 1943. direktoru bugarske policije piše i ovo:

„U poslednje vreme formirao sam specijalni odred sastavljen od uniformirane policije, civilne policije i kontračetnika, u koji su izabrani najbolji

ljudi. Zadatak ovog odreda je da partizanski djeluju radi uništavanja onih koji ugrožavaju bezbednost u ovoj Oblasti." (*Zbornik*, tom VII, knj. 4, str. 348.

³⁰⁶ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 18.

³⁰⁷ *Isto*, br. 21; *Zbornik*, tom VI, knj. 2, str. 173—189.

³⁰⁸ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 23 i 34.

³⁰⁹ *Isto*, br. 40.

³¹⁰ AVII, k. 420, reg. br. 13—1/10 i 14—1/10.

³¹¹ *Zbornik*, tom I, knj. 19, str. 296—300.

³¹² *Isto*, tom XII, knj. 4, str. 217—222.

³¹³ *Isto*, tom V, knj. 23, str. 85.

³¹⁴ A-JRPJ, reg. br. 1/276—279.

³¹⁵ *Zbornik*, tom IX, knj. 8, str. 533—538.

³¹⁶ *Isto*, tom III, knj. 9, str. 204.

³¹⁷ AVII, k. 470, reg. br. 29—2/3. O tome vidi i *Zbornik* tom V, knj. 15, str. 247 i AVII, k. 1121, reg. br. 19—3'. obaveštenje Štaba 2. hrvatskog korpusa od 21. jula 1943. o formiranju Protivčetničkog bataljona jačine 10 bacača s 10 pušikomitaljeza i 2 minobacača.

³¹⁸ AVII, k. 1470, reg. br. 29—1/3.

³¹⁹ *Isto*, k. 107, reg. br. 23—5.

³²⁰ *zbornik*, tom VI, knj. 7, str. 185; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 61.

³²¹ Vlado Strugar, *n. d.*, str. 391—405.

³²² Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1, 1/1, str. 29—30.

³²³ *Zbornik*, tom IV, knj. 1, str. 328.

³²⁴ *Isto*, tom IX knj. 1, str. 54.

³²⁵ *Izvori za istoriju SKJ*, knj. 4, str. 46.

³²⁶ *Zbornik*, tom II, knj. 3, str. 323—326.

³²⁷ *Isto*, knj. 4, str. 172 i 173.

³²⁸ *Isto*, tom III, knj. 3, str. 352 i 353.

³²⁹ *Isto*, tom IX, knj. 1, str. 379.

.... ³³⁰ *Isto*, tom IV, knj. 5, str. 255—256.

³³¹ *Isto*, tom II, knj. 5, str. 222—224.

³³² AVII, k. 5, reg. br. 10—1.

= ³³³ *Isto*, k. 213, reg. br. 12—3.

M ³³⁴ *Zbornik*, tom IX, knj. 2, str. 170—177.

JI ³³⁵ *Isto*, knj. 3, str. 107—117.

³³⁶ *Isto*, tom IV, knj. 10, str. 295—298 i 300—301.

³³⁷ *Isto*, tom IX, knj. 3, str. 378—383.

öd ³³⁸ AVII, k. 1626, reg. br. 1—30.

,7 ³³⁹ Arhiv CK SKJ, Fond CK KPJ, br. 1943/153 i 169.

³⁴⁰ *Zbornik*, tom IX, knj. 3, str. 608.

>t ³⁴¹ Arhiv CK SKJ, Fond CK KPJ, br. 1943/588.

³⁴² *Zbornik*, tom IV, knj. 15, str. 224—228 i knj. 16, str. 199—206.

³⁴³ *Isto*, tom IX, knj. 4, str. 459—472. Zbog sličnih pojava u jedinicama GS NOV i PO Makedonije naređen je pojačan politički rad ali i „uz vršenje nekoliko smrtnih kazni" (*Zbornik*, tom VII, knj. 1, str.)

yt ³⁴⁴ *Isto*, tom V, knj. 22, str. 164.

³⁴⁵ *Isto*, tom IV, knj. 21, str. 72.

³⁴⁶ *Politika*, 15. maj, 1947.

³⁴⁷ *Izvori za istoriju SKJ*, knj. 17, str. 292.

³⁴⁸ *Isto*, str. 396—413.

³⁴⁹ Centralni komitet KPJ, uočavajući te pojave, u svojoj direktivi od 8.

februara 1944. Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju naložio je da se do „maksimuma razvije budnost i bezbednost jedinica" i da „osipanje brigada i pojave dezerterstva treba energično zaustaviti u prvom redu pojačanim vaspitnim radom, onda vojnim, disciplinskim i drugim merama" (*Izvori za istoriju SKJ*, knj. 15, str. 436—441).

³⁵⁰ *Izvori za istoriju SKJ*, str. 301—305.

³⁵¹ *Zbornik*, tom IX, knj. 7, str. 336—349. O tome vid. i str. 137—148 i 493—500.

³⁵² *Isto*, tom IV, knj. 31, str. 744—746; AVII. k. 982, reg. br. 34—4 i k. 273, reg. br. 10—1.

³⁵³ *Zbornik*, tom IX, knj. 8, str. 22—25.

³⁵⁴ *Isto*, str. 86.

³⁵⁵ *Isto*, knj. 9, str. 244—250.

³⁵⁶ AVII, k. 25-A, reg. br. 11—9.

³⁵⁷ Iz izveštaja političkog komesara 40. udarne divizije od 2. marta 1945. vidi se da je dezertiralo oko 150 boraca od kojih je deo prebegao neprijatelju, dok su kod dela boraca pronađene propusnice neprijatelja za prebegavanje. U ovoj diviziji je zaključeno da se „uz pomoć aktivnog političkog rada na objašnjavanju skore propasti fašizma i uz pomoć OZN-e" onemoguće ovi „neprijateljski pokušaji da iznutra slabe čvrstinu naše vojske. (*Zbornik*, tom IX, knj. 9, str. 54—61). Slične pojave dezertiranja bile su i u 12. udarnoj diviziji, gde je februara 1945. dezertiralo oko 400 boraca od kojih je deo takode prebegao neprijatelju (*Zbornik*, knj. 9, str. 107—111). Međutim, i te su se pojave dešavale kada su nemačke komande uz brojčanu nadmoćnost preduzele mere početkom februara 1945. da likvidiraju veliku oslobođenu teritoriju koju su držale jedinice 3. armije, tj. 6, 10. i 12. korpus NOVJ.

³⁵⁸ Mihailo Stanišić, *Propagandni rat protiv narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije*, „Narodna armija" od 20. oktobra 1955, str. 6 i *Neprijateljski propagandni odredi*, „Narodna armija" od 27. oktobra 1961, str. 6 i 7.

³⁵⁹ *Izvori za istoriju SKJ*, knj. 17, str. 115.

³⁶⁰ AVII, k. 107, reg. br. 10—3, 8—5 i 15—5, k. 457-A, reg. br. 2—4/1 i 44—5, k. 571, reg. br. 22—2: Informacija Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 2. marta 1944. o zaplenjenim podacima o neprijateljskoj propagandi, AVII, k. 767-A, reg. br. 4—1/2 i 16—2 i k. 1611, reg. br. 2—17 i 25—17.

³⁶¹ *Zbornik*, tom II, knj. 1 (Bilten), str. 168.

³⁶² AVII, Fnd, T-311, r. 189, s. 1156—59, r. 194, s. 457—9; T-313, r. 196, s. 7456952—6 i T-501, r. 266, s. 571—9; *Nemačka obaveštajna služba*, knj. IV, str. 197—211, Slavko Odić, *Neostvareni planovi*, str. 159—163; Milovan Đelebdžić, *Dejstva na komunikacije u Jugoslaviji od 1. do 7. septembra 1944. godine (Operacija „Ratweek")*, VIG br. 3/1970.

Prema izveštaju Grupe Ic/AO Komande Jugoistoka od 14. oktobra 1944. do aprila iste godine radio-izviđanjem je hvatano i dekriptovano oko 91% svih depeša NOV i POJ, dok je taj broj kasnije opao zbog novog ključa, tako da su se dobri rezultati dobijali samo s područja Slovenije i Makedonije (AVII, Fond, T-311, r. 194, s. 457—9).

³⁶³ *Zbornik*, tom I, knj. 5, str. 465—468; AVII, Fond T-315, r. 2112, s. 33—7; *Nemačka obaveštajna služba*, knj. VI, str. 176; Slavko Odić, *Dosije bez imena*, str. 22.

³⁶⁴ *Nemačka obaveštajna služba*, knj. III, str. 262—4 i 270—95; Karei Forte, n. č., Varnost br. 12, 1976.

U prvoj grupi za borbu protiv partizana, prema jednom nemačkom izveštaju od 18. avgusta 1942, nalazila se četa iz Policije bezbednosti. 28 domaćih slovenačkih izdajnika i 40 žandarmerijskih službenika (*Zbornik*, tom XII, knj. 2, str. 635).

³⁶⁵ AVII, k. 7-A, reg. br. 2—1 i 50—1/1, k. 457-A, reg. br. 43—2, Fnd, T-315, r. 2155, s. 69—70; Slavko Odić *Neostvoreni planovi*, str. 175—179.

³⁶⁶ AVII, k. 457-A, reg. br. 43—2/2 i k. 7-A, reg. br. 50—1: Uputstvo za trupe od 18. septembra 1943.

³⁶⁷ *Isto*, k. 706, reg. br. 12—1/6 (*Zbornik*, tom IV, knj. 20, str. 84—87).

³⁶⁸ *Zbornik*, tom IV, knj. 18, str. 110—111. O tome vidi i str. 348—352 u 17. knjizi istog toma.

³⁶⁹ Centralni arhiv KOS-a MNO, M-I-1, 1/1, str. 11—13; *Zbornik*, tom V, knj. 24, str. 39—40.

³⁷⁰ *Zbornik*, tom V, knj. 6, str. 55—58.

³⁷¹ AVII, k. 521, reg. br. 27—5. Taj trup je pripadao poznatoj subverzivnoj jedinici „Konrad” nemačkog 215. brdskog armijskog korpusa.

³⁷² *Nemačka obaveštajna služba*, knj. IV, str. 587—606; Branislav Božović, *Srpski Gestapo*, 13. maj (časopis), br. 4, 1964, str. 38—52.

³⁷³ AVII, mikrofilm Ljubljana, r. 8, s. 718—721; *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 14, 24, 34 i 40.

³⁷⁴ AVII, k. 481, reg. br. 6—1/8.

³⁷⁵ AVII, mikrofilm Udba Zagreb, r. 6, sn. br. 709—714; Izveštaj Opu-nomoćenštva Odsjeka za zaštitu naroda za okrug Slavonski Brod od 6. januara 1945.

³⁷⁶ AVII, mikrofilm Udba Zagreb, r. 6, sn. br. 715—719: Izveštaj II od-seka (Pododsek za ustaštvo) OZNE Hrvatske od 7. aprila 1945.

³⁷⁷ AVII, mikrofilm CK KPH, r. 8, s. 683—7.

³⁷⁸ *Isto*, k. 1761, reg. br. 26—4.

³⁷⁹ *Isto*, k. 107, reg. br. 6—5.

³⁸⁰ *Zbornik*, tom II, knj. 2, str. 68—76.

³⁸¹ *Isto*, tom VI, knj. 1, str. 54—55.

³⁸² AVII, k. 2-B, reg. br. 2—3.

³⁸³ *Zbornik*, tom III, knj. 3, str. 297—304.

³⁸⁴ J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 13, str. 31.

³⁸⁵ *Zbornik*, tom II, knj. 7, str. 33—39.

³⁸⁶ Opširnije o tome vidi *Zbornik*, tom II, knj. 4, str. 9—10, 60—63 i 200—201, knj. 5, str. 260—162, knj. 6, str. 78; tom IV, knj. 3, str. 175—176, knj. 9, str. 7—13 i 135—140; AVII, k. 1708, reg. br. 57—3.

³⁸⁷ AVII, k. 425-1, reg. br. 23—15.

³⁸⁸ *Isto*, k. 1292, reg. br. 14—3.

³⁸⁹ *Zbornik*, tom II, knj. 15, str. 117—130.

³⁹⁰ *Isto*, tom IV, knj. 4, str. 150—152, knj. 16, str. 283—289; tom V, knj. 14, str. 7—9, knj. 23, str. 65—6; AVII, k. 776-A, reg. br. 4—1.

³⁹¹ *Isto*, tom II, knj. 6, str. 325—329, knj. 8, str. 315—317, knj. 10, str. 104—105; tom IV, knj. 23, str. 538—539; AVII, k. 802, reg. br. 8—4.

³⁹² *Isto*, tom XI, knj. 2, str. 260—263; tom I, knj. 18, str. 300; tom II, knj. 9, str. 22—24 i tom IV, knj. 12, str. 121—124.

³⁹³ AVII, k. 21, reg. br. 28—1 i k. 25-A, reg. br. 25—2/1.

³⁹⁴ Štabovi su naročito ukazivali na izbor sigurnih i poverljivih ljudi, na izbor putovođa (vodiča), kako se ne bi zbog neprijateljski nastrojenih lica određenih za tu dužnost došlo u tešku situaciju. Tako je u borbama kod Knina jula 1942. zbog nesigurnih putovođa i same akcije odabiranja ljudstva za vodiče, 2. brigada 6. ličke divizije „Nikola Tesla” imala 35 poginulih i 110 ranjenih boraca. Slično su prošle i jedinice 32. divizije 10. korpusa NOVJ u borbama za Svibovec januara 1944, kao i 31. divizije decembra 1943, kada je vodič dan pre borbe dezertirao (*Zbornik*, tom V, knj. 17, str. 195—202, knj. 24, str. 15—17; tom VI, knj. 9, str. 267—268).

Za vreme marš-manevra Operativne grupe udarnih proleterskih brigada sa Zelengore u pravcu Bosanske krajine juna 1942, Vrhovni komandant je u svojoj istorijskoj zapovesti od 22 juna 1942. predvideo kretanje uz pomoć pouzdanih putovođa, što je naređivao i kasnije u toku marša i borbi, zahtevajući da se za vodiče angažuju pouzdani meštani (partizani). O tome vid. *Zbornik*, tom II, knj. 4, str. 395—399 i 411—412.

³⁹⁵ *Isto*, tom II, knj. 11, str. 201.

³⁹⁶ *Isto*, tom II, knj. 11, str. 234—242.

³⁹⁷ *Isto*, tom IV, knj. 27, str. 98—99 i knj. 30, str. 491—494; tom VI, knj. 14, 426—436 i tom XI, knj. 1, str. 222—234.

³⁹⁸ AVII, k. 161-A, reg. 8-6/6.

³⁹⁹ *Zbornik*, tom I, knj. 18, str. 84; tom V, knj. 28, str. 112—116; tom XI, knj. 1, str. 172—173 i tom X, knj. 1 i 2 u celini.

⁴⁰⁰ *Isto*, tom V, knj. 19, str. 56—57.

⁴⁰¹ *Isto*, tom IV, knj. 22, str. 447 i knj. 33, str. 263—267; tom V, knj. 19, str. 8—10 i knj. 35, str. 7—12. tom XI, knj. 2, str. 362—364.

⁴⁰² *Isto*, tom VIII, knj. 1, str. 65—68.

⁴⁰³ *Isto*, str. 99—105.

Isto, str. 162—163.

⁴⁰⁵ *Isto*, knj. 2, str. 9—10.

⁴⁰⁶ *Isto*, knj. 1, str. 72—75, 82—86, 138—139, 167—168, 232—233, 251—252, 395—400 i 483—484, knj. 2, str. 54—63, 75—80, 87—92, 158—160 i 517—520, knj. 3, str. 111—113, 124—128, 228—234, 339—341, 366—373 i 377—379.

⁴⁰⁷ *Isto*, tom II, knj. 2, dok. br. 114.

⁴⁰⁸ *Isto*, tom III, knj. 3, str. 297—304.

⁴⁰⁹ *Isto*, tom IV, knj. 21, str. 479—480 i knj. 29, str. 397—403 i 411—412.

Zbornik, tom VI, knj. 6, str. 182—189.

⁴¹¹ AVII, k. 736, reg. br. 43-1/1.

⁴¹² *Zbornik*, tom II, knj. 11, str. 242—249.

⁴¹³ *Isto*, tom VIII, knj. 1, str. 139, 163 i 233, knj. 2, str. 9 i 10.

⁴¹⁴ *Isto*, tom IV, knj. 31, 666 i tom V, knj. 13, 140.

⁴¹⁵ Major Vesković Vaso, *Rad izviđačkih grupa 51. divizije na frontu u Baranji*, Vojni glasnik br. 3/1950, str. 3—12.

⁴¹⁶ *Isto*, tom IV, knj. 35, str. 707—711 i tom XII, knj. 3, str. 684—686, 689—690, 692—696, 720—729 i 731—732.

⁴¹⁷ *Isto*, tom IV, knj. 20, str. 203—205.

⁴¹⁸ *Isto*, tom I, knj. 9, str. 75—78. Međutim, primeri o načinu hvatanja neprijateljevih vojnika su brojni. Među njima je poučan primer iz 7. srpske brigade 23. divizije. Obaveštajni oficir 4. bataljona, preobučen u čobanicu, praćen od dvojice izviđača u odelima meštana, krajem 1944. je na Ljubičkoj kosi, kod Čačka prošao pored jednog isturenog nemačkog stražara. Kako mu

je „čobanica" pala za oko, to je stražar pošao za rtjom prema jednom šumarku u blizini, gde je bio savladan. Na saslušanju je dao dragocene podatke o 7. SS i 104. lovačkoj diviziji (Ratko Anđelković, *Primer ratnog lukavstva*, Vojni glasnik br. 6, 1962, str. 77).

⁴¹⁹ A-CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 1945/92.

⁴²⁰ Detaljnije o radu izviđačkih grupa i hvatanju „živih jezika" vidi *Zbornik*, tom I, knj. 10, str. 240—242, 245—247, 323—334; tom IV, knj. 26, str. 359—361, knj. 31, str. 671—692; tom V, knj. 18, str. 135—7, knj. 25, str. 653—659; Vesković Vaso, *Izviđačke grupe i hvatanje jezika*, Vojni glasnik br. 3, 1950, str. 3—12 i S. H., *Podvig obavestajaca*, Vojni glasnik br. 4, 1957, str. 78.

⁴²¹ AVII, k. 15, reg. br. 35-3/1.

⁴²² *Zbornik*, tom III, knj. 3, str. 297—304.

⁴²³ AVII, k. 425-1, reg. br. 23-1/15.

⁴²⁴ *Zbornik*, tom III, knj. 7, str. 612—616.

⁴²⁵ AVII, k. 458-A, reg. br. 38—3 (*Zbornik*, tom IV, knj. 26, str. 323—325).

⁴²⁶ *Zbornik*, tom VII, knj. 4, 104—106.

⁴²⁷ Isto, tom I, knj. 9, str. 226—228.

⁴²⁸ Isto, tom I, knj. 14, str. 165—169 i 513—514.

⁴²⁹ Isto, tom V knj. 37, str. 383—390.

⁴³⁰ AVII, k. 785-A, reg. br. 2-1/1.

⁴³¹ *Zbornik*, tom III, knj. 4, 12—32.

⁴³² *Zbornik*, tom IV, knj. 1, str. 197.

⁴³³ *Zbornik*, tom I, knj. 1, str. 286—288 i knj. 3, str. 179—181.

⁴³⁴ Isto, knj. 6, str. 58—69.

⁴³⁵ *Izbori za istoriju SKJ*, knj. 5, str. 158—159.

⁴³⁶ *Zbornik*, tom V, knj. 4, str. 319.

⁴³⁷ Isto, tom I, knj. 16, str. 83—84.

⁴³⁸ Isto, tom II, knj. 4, str. 240—241.

⁴³⁹ Isto, tom I, knj. 5, str. 19—30.

⁴⁴⁰ Isto, knj. 6, str. 303—306.

⁴⁴¹ Isto, tom VII, knj. 2, str. 154—163.

⁴⁴² AVII, k. 764-A, reg. br. 23—3.

Vrhovni komandant NOP i DV Jugoslavije Josip Broz Tito obraćajući se 19. juna 1942. borcima tek formirane 4. proleterske (crnogorske) brigade kazao je sledeće:

„Mi smo se, silom prilika našli ovdje iz raznih krajeva Jugoslavije. Oдавde ćemo poći onamo kuda bude naredio Vrhovni štab — da uništavamo neprijatelja i oslobađamo narod. Naša borba biće teška. Mi ćemo često biti bez hrane, često i bez municije. Ali, mi ne smijemo padati duhom[...] Vi ste ostavili, na prifnjer, u Crnoj Gori svoju braću, svoje drugove, svoj narod — i kada bi to sve bilo uz fašiste, to bi bilo fatalno pa nas. Ne, svi oni koji nisu ovdje sa nama — nisu za fašiste" (J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 11, str. 44).

⁴⁴³ *Zbornik*, tom I, knj. 2, str. 361—368.

Međutim, iz tog perioda značajna je još jedna direktiva šefa Policije bezbednosti i Službe bezbednosti. To je bilo opšte uputstvo za suzbijanje komunističkog pokreta izdato 18. juna 1941. po kome se na lozinku „Internacionala" imalo pristupiti hapšenju komunista (*Zbornik*, tom XII, knj. 1, str. 178—179).

⁴⁴⁴ Andrija Hebrang je uhapšen 25. februara 1942. u stanu Ivana Srebrnjaka, u Zagrebu. U ustaškom zatvoru, gde je i zavrbovan, ostao je do po-

četka septembra 1942, kada je izvršena razmena, 5. septembra, na jednoj livadi kod Studenog Vrela (vid. Mile Milatović, *Slučaj Andrije Hebranga*, Beograd 1952; Slavko Odić, *Neostvoreni planovi*, Zagreb, 1961, str. 76 i *Dostije bez imena*. Zagreb 1961, str. 59, 60 i 69.

⁴⁴⁵ *Zbornik*, tom I, knj. 3, str. 32—33.

⁴⁴⁶ *Isto*, knj. 4, 143—147.

⁴⁴⁷ *Isto*, knj. 19, str. 89—90.

⁴⁴⁸ *Isto*, torn VI, knj. 4, str. 294—298.

⁴⁴⁹ *Isto*, tom I, knj. 6, str. 440—446.

⁴⁵⁰ AVII, k. 1966, regl, br. 1—1.

⁴⁵¹ *Dokumenti o VOS i NZ*, br. 47.

«2 Arhiv CK SKJ, Fond CK KPJ 1942/586.

⁴⁵³ *Isto*, 1943/352.

⁴⁵⁴ J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 13, str. 69.

⁴⁵⁵ *Zbornik*, tom II, knj. 6, str. 382—383.

⁴⁵⁶ AVII, k. 107-B, vid. br. 3—2.

⁴⁵⁷ *Pali nepobedeni 1944—1964*, Savezni odbor za proslavu dvadesete godišnjice Službe unutrašnje bezbednosti, Beograd, 1965, str. 41.

«8 *Zbornik*, tom IV, knj. 35, str. 40—51 nap. br. 27.

⁴⁵⁹ Arhiv socijalističke revolucije Vojvodine, Fond Petrovaradin, reg. br. MG-571/13 i 571/98.

⁴⁶⁰ *Zbornik*, tom IX, knj. 1, str. 260—263.

⁴⁶¹ *Isto*, tom II, knj. 4, str. 209—210.

⁴⁶² *Pali nepobedeni 1944—1945*, str. 175.

Zbornik, tom II, str. 242 i 243.

⁴⁶⁴ Arhiv CK SKJ, Fond CK KPJ, br. 1932/718.

⁴⁶⁵ AVII, Fond četničkih dokumenata (ubuduće: Fčd), k. 160, reg. br. 23-3/1, AVII, k. 1006, reg. br. 4—5; *Zbornik*, tom III, knj. 7, str. 242—247.

** *Zbornik*, tom V, knj. 35, str. 548—591 (depeša br. 5736).

⁴⁶⁷ Ratko Zarić, student, uspeo je da otkrije čitavu mrežu OVRE u Crnoj Gori. Posle treće neprijateljske ofanzive uhvaćen je od četnika kod Nikšića, predat italijanskim okupatorima i streljan 1942. godine držeći se junački pred okupatorom (*Zbornik*, tom III, knj. 1, str. 315).

O ubačenim obaveštajcima NOP-a vid. *Zbornik* tom I, knj. 1, str. 40—45 i 63—67. tom II, knj. 5, str. 88—89 i knj. 9, str. 333 tom V, knj. 35, str. 556 i 581; tom VI, knj. 8, str. 334; AVII, Fčd, k. 208, reg. br. 41—2: naredba komandanta Bosanskokrajškog četničkog korpusa od 24. jula 1943. o streljanju Momčila Drinića ubačenog partizanskog obaveštajca.

⁴⁶⁸ Vrhovni štab je već s početkom ustanka 8. novembra 1941. izdao naređenje kojim je regulisao humani odnos prema zarobljenicima (*Zbornik*, tom I, knj. 2, str. 223—224).

(⁴⁶⁹ *Zbornik*, tom VI, taj. 1, str. 67—70.

£⁴⁷⁰ AVII, k. 1701, reg. br. 4—4.

⁴⁷¹ isto, k. 406, reg. br. 9—9.

⁴⁷² AVII, k. 107, reg. br. 35-1/4.

⁴⁷³ *Isto*, k. 457, reg. br. 39—11.

⁴⁷⁴ *Isto*, k. 420, reg. br. 12—10.

:⁴⁷⁵ *Zbornik*, tom IV, knj. 27, dok. br. 107.

⁴⁷⁶ Milovan Dželebdžić, *Borbe u Sremu u zimu 1944/1945. godine (oktobar 1944 — januar 1945)*, Vojnoistorijski glasnik br. 2, 1975, str. 9—53.

⁴⁷⁷ *Zbornik*, tom I, knj. 10, str. 242—244.

⁴⁷⁸ *Isto*, str. 240—242.

⁴⁷⁹ U izveštaju II odseka Štaba 11. udarne divizije od 25. novembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ rečeno je: „Pokušaji su do danas učinjeni 5 puta, ali nije bilo nikakvih rezultata" (*Zbornik*, tom I, knj. 10, str. 245—247).

⁴⁸⁰ » *Zbornik*, tom I, knj. 10, str. 242—244 i 259—263.

⁴⁸¹ *Isto*, str. 312—317.

⁴⁸² U informativnom izveštaju Obaveštajnog odeljenja Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 2. decembra 1944. u kome je dat pregled neprijateljskih snaga na prostoru Vinkovci—Vukovar—Martinci—Sid rečeno je da se nalazi samo oko 4.500 — 5.000 nemačkih vojnika, ustaša 1.500 — 2.000 i domobrana 2.000 — 2.500, odnosno ukupno 8.000 — 9.500 vojnika, što ni približno nije odgovaralo stvarnosti (*Zbornik*, tom I, knj. 10, str. 337—340).

Korpusna grupa „Kibler" je tada, prema izveštaju Komande Jugoistočka od 4. decembra 1944. nemačkoj Vrhovnoj komandi Vermahta, u svoje sastavu imala 118. lovačku diviziju (bez 738. puka) sa ojačanom pukovskom grupom iz sastava 264. pešadijske divizije (Borbena grupa „Erdman"), divizijski štab sa naročitu upotrebu „Stefan" s dva policijska puka, 18.SS brdski policijski puk i 606. puk za osiguranje, kao i više drugih jedinica pukovskog i bataljonskog sastava. Kičmu Korpusne grupe „Kibler" upravo je činila 118. lovačka divizija za koju se u obaveštajnim izveštajima 1. proleterskog korpusa govorilo da je u izvlačenju s fronta, što tada nije bi'o tačno. Od svih snaga koje je Korpusna grupa „Kibler" imala na raspolaganju formirano je 5 borbenih grupa s jakom rezervom — ukupne jačine oko 3 ojačane divizije (Milovan Dželebdžić, n. č., str. 31—38 i 48).

⁴⁸³ AVII, k. 4, reg. br. 31—3 (*Zbornik*, tom II, knj. 6, str. 291).

⁴⁸⁴ *Zbornik*, tom I, knj. 4, str. 183—184.

⁴⁸⁵ *Isto*, tom II, knj. 6, str. 251—256.

⁴⁸⁶ *Isto*, str. 279—280; AVII, mikrofilm CK KP Hrvatske, r. 7, s. 2.

⁴⁸⁷ AVII, k. 420, reg. br. 23—12.

⁴⁸⁸ *Isto*, k. 457, reg. br. 36—1 (*Zbornik*, tom II, knj. 10, str. 293—296).

Isto, k. 25, reg. br. 3-2/2; k. 774, reg. br. 22—11.

•*» *Isto*, tom IV, knj. 4, 113. O tome vid. tom VIII, knj. 1, 550—592.

⁻⁹¹ *Isto*, tom II, knj. 13, str. 716 — 720.

Isto, tom II, knj. 2, str. 412.

•*⁹³ *Isto*, knj. 3, str. 237.

⁴⁹⁴ *Isto*, tom VI, knj. 2, str. br. 137—142.

⁴⁹⁵ *Zbornik*, tom II, knj. 6, str. 34—39.

Vrhovni komandant NOV i POJ Tito je malo kasnije, na osnovu stečenih iskustava, izmenio *Naredbu o organizovanju pozadinskih vojnih vlasti*, pa je 8. januara 1943. u Bihaću pripisao *Naredbu o obrazovanju i ustrojstvu vojnih vlasti* i u kojoj su predviđene mere bezbednosti i organizacije obaveštajne službe (J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 13, str. 161—166).

⁴⁹⁶ AVII, k. 107, reg. br. 16—5.

⁴⁹⁷ *Isto*, mikrofilm CK KP Hrvatska, r. 42, s. 333—441.

⁴⁹⁸ *Isto*, k. 516-A, reg. br. 39-1/1 i k. 615-A, reg. br. 5-1/6.

⁴⁹⁹ Nemački okupator je izvanredno cenio značaj slušanja radio-vesti saveznika antifašističke koalicije, pa je zbog toga preduzimao rigrozne mere protiv svih onih koji su slušali i prenosili te radio-vesti. Tako je jipr. u proglasu komandanta nemačkih trupa u Beogradu od aprila 1941, p^red ostalog, stajalo i ovo:

„III. Svi pribori za radio-emisije, uključivši tu i amaterske emisije stanice, kao i svi sprovodnici električne struje, baterije i akumulatori, moraju se neodložno predati nadležnim vojnim vlastima kod najbliže mesne nemačke komandanture . . .

IV. Vojni sud kažnjava:

1. Neizvršenje obaveze o predaji aparata za radio-emisije."

Vojnopravni komandant u Srbiji aprila je predvideo kažnjavanje „Ko nemačke radio-stanice javno ili u nekome skupu sluša, odnosno za to daje prilike." Istom naredbom je predviđeno kažnjavanje i svih onih koji šire radio-vesti „neprijateljske prema Nemačkoj" (Zbornik, tom XII, knj. 1, str. 94—95 i 98—99).

Vidi *Zbornik*, tom II, knj. 1 (Bilten), str. 62 i 63.

⁵⁰⁰ J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 7, str. 210 (nap. 78).

⁵⁰¹ Branislav Božović, *Lažna partizanska radio-stanica*, Narodna armija, Beograd, 5, 12. i 19. jul 1963.

⁵⁰² *Zbornik*, tom II, knj. 1 (Bilten), str. 13.

⁵⁰³ *Isto*, str. 18.

⁵⁰⁴ U direktivi Generalštaba JA od 20. marta 1945, pored ostalog, piše i ovo:

„U prvom redu treba podvući da pojedini štabovi nisu dovoljno shvaćali važnosti obaveštajne službe, nisu pridavali one važnosti, koja joj pripada, a kao posledica toga, nisu mogli od nje dobiti i tražiti sve one podatke, koji su im bili potrebni za rukovođenje operacija. Nedostatak leži u tome, da se obaveštajnoj službi nije posvećivala neka stalna pažnja, nego su se problemi rešavali od slučaja do slučaja, prema tome kako su izbijali pojedini zadaci." (AVII, k. 25, reg. bv. 53—2).

⁵⁰⁵ *Zbornik*, tom III, knj. 1, str. 344—347.

⁵⁰⁶ *Uto*, tom II, knj. 2, str. 213.

⁵⁰⁷ *Isto*, str. 217;

⁵⁰⁸ *Isto*, tom II, knj. 2, str. 220—223.

⁵⁰⁹ *Isto*, str. 227.

⁵¹⁰ *Isto*, str. 280—282.

⁵¹¹ *Isto*, tom I, knj. 16, str. 32—34.

⁵¹² *Isto*, tom II, knj. 3, str. 161—162.

⁵¹³ Arhiv CK SKJ, Fond CK KPJ, br. 1942/177.

⁵¹⁴ *Zbornik*, tom I knj. 16 str. 33.

⁵¹⁵ *Zbornik*, tom IV, knj. 35, str. 180—184.

⁵¹⁶ *Isto*, tom II, knj. 3, str. 404—409.

⁵¹⁷ « *Isto*, tom IV, knj. 7, str. 348—349; AVII, k. 161-A, reg. br. 8-1/6, 844/6, 8-5/6 i 8-6/6.

⁵¹⁸ Fabijan Trgo, *Četvrta i peta neprijateljska ofanziva* (Naučni skup „Neretva-Sutjeska 1943"), Beograd, 1968.

⁵¹⁹ *Zbornik*, tom V, knj. 11, str. 30—43.

⁵²⁰ *Isto*, str. 77.

⁵²¹ Fabijan Trgo, n. č., str. 53—62; *Zbornik*, tom II, knj. 9, str. 257, 280 i 284.

⁵²² *Zbornik*, tom V, knj. 19, str. 41—44.

⁵²³ *Isto*, tom VI, knj. 7, str. 75—76.

⁵²⁴ *Isto*, str. 107—108.

⁵²⁵ *Isto*, tom IV, knj. 35, str. 707—711.

⁵²⁶ *Isto*, tom II, knj. II, str. 118—119.

⁵²⁷ *Isto*, tom I, knj. 16, str. 235—238 i 281—282. tom II, knj. 11, str. 228; tom IV, knj. 19, 357—358, knj. 20, str. 58—61, 119—121 i 271—274; tom V, knj. 21, str. 481—482 i 570—574 knj. 22, str. 86—88 i 106—107.

⁵²⁸ *Isto*, tom IV, knj. 20, 401—408.

5» *Isto*, tom I, knj. 8, str. 56—57.

⁵³⁰ *Isto*, tom V, knj. 25, str. 309—316; tom I, knj. 8, 110—112.

531 *Isto*, tom I, knj. 10, str. 31—33.

⁵³² *Isto*, str. 312—317.

⁵³³ *Isto*, tom IV, knj. 31, str. 802—812.

⁵³⁴ *Isto*, knj. 32, str. 16—19 i 24—36.

⁵³⁵ *Isto*, tom XI, knj. 1, str. 421—441 i 496—498.

53» *Isto*, str. 541—543.

⁵³⁷ AVII, Fnd, T-311, r. 191, s. 307—10, 350, 354, 356, 357, 369, 374—9, 400, 404 i r. 194, s. 891—4, 903—6, 916—9, 1012—5, 1030—2 i 1063—6; T-314, r. 850, s. 1255—63; Sreto Savić, *51. vojvođanska divizija*, Beograd 1974, str. 23—52.

⁵³⁸ *Zbornik*, tom III, knj. 3, str. 155—158 (vid. prilog br. 2).

5» AVII, k. 418, reg. br. 9-1/1-1.

5« AVII, k. 107, reg. br. 2-1/4, k. 420, reg. br. 17—12, k. 767-A, reg. br. 4-1/2 i mikrofilm CK KPH, r. 3, s. 265—273.

⁵⁴¹ Nevanka Tepavae, kurir za vezu, prebacivala je španske borce u zemlju. Otkrivena je kao ilegalni radnik. Pošto ništa nije odala uprkos strahovitom mučenju, *ustaše su je ubile u Zagrebu 1943. (Zbornik, tom II, knj. 2, str. 53—58).*

Kurir Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu, jedan pouzdan seljak, sakrio je poštu u pod vagona. U štabu mu nisu verovali i vratili su ga nazad s još jednim partizanom; on je puzao 100 metara do vagona, gde se nalazila četnička straža, izvukao poštu i vratio se u štab (*Zbornik, tom IV, knj. 4, str. 264—270*). Drugi su kuriri spaljivali poštu da ne padne u ruke neprijatelju (*Zbornik, tom V, knj. 7, str. 134—135*).

Dragoljub Grujić, kurir Valjevskog NOP odreda, maja 1942. nosio je poštu u štab jednog bataljona 2. proleterske brigade. Naišao je na partizansku patrolu i tom prilikom je došlo do zabune: smrtno je ranjen, a on misleći da je naišao na neprijatelja uspeo je da poštu zakopa. Kada je ta tragična zabluda otkrivena, on je uspeo da pokaže gde je poštu zakopao a od zado-bijenih rana je nakon toga umro (Rodoljub čolaković, *Zapisi knj. III, str. 66*).

⁵⁴² *Zbornik*, tom II, knj. 3, str. 29—33.

⁵⁴³ *Isto*, tom II, knj. 4, str. 132—137 i taj. 5, str. 231—246.

⁵⁴⁴ *Isto*, tom IV, knj. 8, str. 81—82 i knj. 15, str. 26; tom V, knj. 19, str. 77 i 78; tom VI, knj. 11, str. 158—159 i knj. 15, str. 90; tom VIII, knj. 1, str. 287 i 349 i knj. 2, str. 45—100; tom XI, knj. 2, str. 193; Todor Vujasinović. *Ozrenski narodnooslobodilački partizanski odred*, Beograd 1962, str. 31 i 133.

⁵⁴⁵ *Zbornik*, tom II, knj. 2, str. 421—427; tom V, knj. 2, str. 196—199 i knj. 30, str. 71—73, 96—97 i 183—188; tom VI, knj. 3, str. 208—216 i knj. 13, str. 139—140.

⁵⁴⁶ *Isto*, tom IV, knj. 31, str. 182—184 i 607—610.

⁵⁴⁷ AVII, k. 123, reg. br. 20—1.

⁵⁴⁸ *Isto*, mikrofilm CK KPH, r. 8, s. 752.

⁵⁴⁹ *Isto*, k. 457-B, reg. br. 1—11.

⁵⁵⁰ *Zbornik, tom III, knj. 7, str. 121—128 i 270—272.*

- ⁵⁵¹ *Isto*, tom V, knj. 3, str. 26.
⁵⁵² *Isto*, tom III, knj. 3, str. 355—363.
⁵⁵³ *isto*, tom IX, knj. 1, str. 384—391.
 »» *Isto*, tom IV, knj. 7, str. 52—56 i tom IX, knj. 2, str. 481—487.
⁵⁵⁵ *Isto*, tom V, knj. 23, str. 148—155.
⁵⁵⁶ *Isto*, tom IX, knj. 3, str. 646.
⁵⁵⁷ *Isto*, str. 676—679.
⁵⁵⁸ *Isto*, tom VII, knj. 1, str. 319.
⁵⁵⁹ *Isto*, tom IV, knj. 16, str. 10.
⁵⁶⁰ *isto*, tom V, knj. 21, str. 459—468.
⁵ « *Isto*, knj. 22, str. 151—154.
 5« *Isto*, tom VI, knj. 12, str. 176—180.
⁵⁶³ *isto*, tom IV, knj. 29, str. 35—61.
⁵⁶⁴ *isto*, rtom XII, knj. 2, str. 133.
⁵⁶⁵ *Isto*, tom VI, knj. 4, dok. br. 172.
⁵⁶⁶ AVII, NAV-T-315, r. 2263, s. 765; Fabijan Trgo, n.č., str. 15.
⁵⁶⁷ *zbornik*, tom V, knj. 13, str. 578—584.
⁵⁶⁸ *Isto*, tom XIII, knj. 3, 475.
⁵⁶⁹ *Isto*, tom IV, knj. 12, str. 600—601.
⁵⁷⁰ *Isto*, tom V, knj. 16, str. 338—345.
⁵⁷¹ AVII, Fnd, T-77, r. 883, s. 2475—2499.
⁵⁷² *Isto*, Fnd, T-501, r. 256, s. 858—861.

Slično mišljenje izneo je i komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj general pešadije Rudolf Liter (Rudolf Lüters) u svome izveštaju od 1. avgusta 1943. u kome je rekao:

„Dalje spuštanje engleskih agenata, uglavnom među komuniste, dozvoljava da se zaključi da se i dalje izgrađuje neprijateljska špijunska delatnost. Treba stalno na to paziti, jer je neprijatelj vrlo brzo obavešten o svim važnim političkim događajima na hrvatskoj teritoriji. On sigurno isto tako raspolaže sa tesnim vezama sa vladom, hrvatskom vojskom, sa svim vlastima i ustanovama, pre svega među željezničarima, a osim toga ima podršku skoro celog stanovništva, nezadovoljnog današnjim režimom." — AVII, Fnd, T-314, r. 559, s. 349—360.

- ⁵⁷³ J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 9, str. 208.
⁵⁷⁴ AVII, mikrofilm OK KPH, r. 9, s. 545—546.
 ~n ⁵⁷⁵ J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 17, str. 37.
 /•=» ⁵⁷⁶ *Zbornik*, tom II. knj. 9, 402—405.
⁵⁷⁷ *Isto*, tom VI, knj. 6, str. 106—109.
⁵⁷⁸ AVII, Fnd, T-77, r. 883, s. 2475—499.
⁵⁷⁹ *izvori za istoriju SKJ*, knj. 15, str. 105—106.
⁵⁸⁰ *istorijski arhiv PK SKS za Vojvodinu*, br. 275/1944.
⁵⁸¹ Centralni arhiv KOS-a MNO, br. M-I-1, 1/1, str. 29—30.